38073/B

Digitized by the Internet Archive
in 2019 with funding from
Wellcome Library

https://archive.org/details/b30520071

FATA VARIOLARVM INSITIONIS IN SVECIA

ANNVENTE INCLYTO MEDICORVM ORDINE

IN ACADEMIA GOETTINGENSI

GRADVM DOCTORIS MEDICI

AMBIENS

DISSERTATIONE

D. XX. AVGVSTI ANNI MDCCLXIII

PVBLICE DEFENDENDA

EXPENDIT

IOANNES ANDREAS MVRRAY

STOCKHOLMIENSIS.

GOETTINGAE

TYPIS POCKWITZII ET BARMEIERI.

WELLCOME HISTORICAL MEDICAL LIBRARY
30748

VIRO ILLVSTRI ET GENEROSISSIMO

NICOLAO ROSÉN DE ROSENSTEIN, D.

EQVITI DE STELLA POLARI

SACRAE REGIAE MAIESTATIS SVECICAE ARCHIATRO

ACADEMIAE REGIAE SCIENTIARVM STOCKHOLMIENSIS

ET VPSALIENSIS MEMBRO, REL.

VIRO ILLVSTRI

PAVLO GOTTLIEB WERLHOFIO, D.

POTENTISSIMI MAGNAE BRITANNIAE REGIS

CONSILIARIO AVLICO ET ARCHIATRO

ACADEMIAE CAESAREAE NATVRAE CVRIOSORVM

REGIARVMQVE SCIENTIARVM SOCIETATVM LONDINENSIS

ET GOETTINGENSIS MEMBRO, REL.

MEDICIS SVMMIS

PATRONIS OPTIMIS

VIRI ILLVSTRES

Inter laetiſſimas res proſperrimasque, quae mihi per omnem vitam meam acciderunt, iure refero, quod VOBIS *innoteſcere, beneuolentiamque* VESTRAM *inire, mihi contigerit. Tantus fuit fauor ſingularis, quo me et praeſentem et abſentem proſequuti eſtis! Nihil vero, quod pro tot eximiis in me collatis beneficiis referam, praeter gratum animum, habeo: cuius interpretem leue hoc, quod ſubmiſſe* VOBIS *offero, opuſculum agnoſcatis, vehementer rogo. Propitia igitur illud*

voluntate, et in patrocinium VESTRVM, *ſin eodem non omnino indignum ſit, ſuſcipite: qua in re, quoniam* VOS IPSI *artificio illi ſalutari, de quo egi, tantopere fauetis, aliquid ſpei concipio. Ne deſiſtite vero, quaeſo,* VIRI ILLVSTRES, *benigne de me ſtudiisque meis ſentire, perſuaſi, neminem ſinceriora pro* VESTRA *incolumitate vota facere, et maiori* VOBIS *reuerentia addictum eſſe*

VESTRORVM NOMINVM

cultore obſequioſiſſimo

IOANNE ANDREA MVRRAY.

LECTVRIS.

Nihil ſane ad lites, quae noſtro tempore de variolarum inſitione perſonant, dirimendas, eiusque pretium rite definiendum, aptius, magisque idoneum eſt, quam ſedula experimentorum, variis in locis, et a diuerſis viris, inſtitutorum collectio. Haec enim nudam quaſi artificii virtutem ſiſtit, remotis omnibus, quae, vel ingenii ludentis, vel partium ſtudii, ſuſpicionem iniicere poſſent; et vel inuitos, ſiquidem quicquid affertur, ſola experientiae vi nititur, ad aſſenſum trahit. Vnde non mirum, quod medici a primo inde initio, quo variolis inferendis animum aduerterent, hiſtorias ſucceſſus ſtudioſe conſignarint, easdemque in diariis publicis, vt earum vſus non ad doctos tantum, ſed ad alios quoque, artis medicae ignaros, pertingeret, adumbrauerint.

Nec in Suecia haec inſitionis artem commendandi, ciuesque excitandi, via, intacta manſit. Quum vero ſcripta, hac de re edita, apud exteros, ob linguae rariorem extra patriam notitiam, haud ita cognita ſint, nec in peculiari libello noſtratum de variolarum inſitione merita contineantur; varia praeterea momenta exiſtant, quae typis nondum deſcripta ſunt: operae pretium duxi, quae mihi de

illo argumento conſtitere, hic congerere, publicique iuris facere. Quoad itaque eius per loci a patria diſtantiam fieri potuit, expendi, quae variolarum inſitionis artificium in Suecia habuerit initia, quae incrementa, quis demum nouiſſimus eius in patria, (quousque nempe innotuerit), ſtatus ſit; praemiſſis epidemiarum quarundam varioloſi morbi funeſtarum deſcriptionibus. Methodum, qua in exercitio artis medici vſi ſunt, tum modo indicare opus fuit, quando ab illa, quae hodie in noſocomio Londinenſi, inſitioni deſtinato, adhibetur, et quam Noſtri vbique iam ſectantur, abluſit.

Sciant vero lectores, me ad finem circiter anni 1761 ſubſtitiſſe. Attamen de ſucceſſu praxeos huius, Vpſaliae, Gothoburgi, et in aliis quibusdam locis, etiamſi ante hunc temporis terminum, vſurpatae, fuſius agere mihi non licuit, quum pauca modo adhuc hac de re ad medicorum Collegium relata ſint. Cetera, quae poſtea in inſitionis negotio ſuſcepta ſunt, alia occaſione recenſebo, qua et dictis, quae praeterire nunc ſilentio debui, addendi copia, vt ſpero, dabitur. Iam enim iuuat, me fundamenta ieciſſe, quibus in poſterum hiſtoriae artificii in patria progreſſuum, quos feliciſſimos futuros eſſe ominor, vtque ſint, eo, qui ciuem decet, animi candore opto, ſuperſtrui poſſint.

DIS-

DISSERTATIO
DE
FATIS VARIOLARVM INSITIONIS IN SVECIA.

INTRODVCTIO.

Quae variolarum inſitioni in Suecia contigit conditio, longe blandior laetiorque fuit, quam in plerisque reliquis Europae regionibus. Non equidem inficior, ſerius ibi fuiſſe illam adhibitam, et in vſum translatam, quam apud alias nonnullas gentes. Nam ad emtionem, quam vocant, variolarum, qua longo iam temporis abhinc ſpatio paſſim in patria vſi ſunt, ne praeſente quidem,

qua viuimus, aetate, plane reiecta,[1] non reſpicio: quae tamen, ſuo quodammodo iure, inter inſitionis genera refertur; ſi nimirum quodcunque artificium, quo per cutem contagium latici vitali immittitur, non illud ſolum, quod maiori apparatu perficitur, hocce nomine inſignire velis. Sed non illis, quibus in Anglia, Francia,[2] Germania, Italia, a Theologis, Medicis, aliusque ordinis viris, motibus agitata fuit.

Non enim apud noſtros Theologos moris eſt, medentium, in re, quae tot obſeruationibus, tot in arte experimentis nititur, inuadere prouinciam: quanquam omnino laudandi ſint viri illi ſacri, et certe laudentur in patria, qui tantum medicarum litterarum imbiberunt, vt praeſidiis diaeteticis, quin therapeuticis, artis antiſtitum experientia probatis, non ſibi modo, ſed et aliis, in loco a me-

[1] V. generoſiſſ. Equitis ROSE'N DE ROSENSTEIN *Commentatio de variolis*, ea ſcilicet pars, quae Calendariis Stockholmienſibus annorum 1756 et 57 affixa eſt: vbi emtionis, ſic dictae, antiquitatis, nominatim in Oſtrogothia et Weſtrogothia, mentionem iniicit. Addit vero vir illuſtris, quod, ob peruerſum praeparandi corpus modum, ſucceſſus non adeo fauſtus fuerit. Cfr. cel. SCHVLZII *berättelſe om koppors ympande p. 59.*

[2] Mirum videri poſſet, quod, dum Suecicae genti, aliisque, magis in dies artificium probetur, in Gallia nuperrime, illo vti, donec nouum examen ſubierit, legibus interdictum ſit; tanto magis, quum adeo populo iam placuiſſet, vt ſexus elegantior capitis quibusdam ornamentis nomen *à l'inoculation* impoſuerit.

a medicorum ope diſſito degentibus, proſpicere nouerint. Satius igitur noſtri duxerunt, venerabilibus viris, SOME, DODDRIDGE, MADDOX, WARBVRTON, CHAIS, accedere, quam acribus illis contrariae ſententiae defenſoribus, MASSEY, DE LA FAYE, nomina ſua dare. Ipſe Suecici regni Archiepiſcopus, Academiaeque Vpſalienſis Procancellarius, reuerendiſſimus D. TROILIVS, ſuo exemplo, Theologorum ordinis de variolarum inſitione iudicium expreſſiſſe cenſendus eſt, quum, haud ita pridem, in tribus ſuis liberis illam inſtituendam curauerit.[3]

Medici vero, quum animaduerterent, parentes metu inani, non tamen facile ſuperabili, a variolarum inſerendarum artificio abhorrere, et aliis quoque ſano corpore morbum ſponte arripere temerarium nimis videri; praeſtolabantur exterorum experimentorum ſucceſſum: ne, ſi domi fortaſſe, (quod tamen extra medentis culpam contingere potuiſſet,) minus exoptate experimentum eueniſſet, arma praeberent aliis, in hac ipſa re diſſentientibus. Quum vero voto conatus reſponderent: tantum abeſt, vt arti illi aduerſarentur, vt potius vnitis quaſi viribus, quo latius diffunderetur, allaborarent. Verum feliciores multo dein eius progreſſus fuerunt, poſtquam ſuperiorum auctoritas coeptis annueret, eademque adminiculis praeſtantiſſimis ſubleuaret.

SE-

3 V. *Hamburg. Correſpondent*, No. 104, *a.* 1763, ſub articulo: *Stockholm.*

SECTIO I.

DE INDOLE VARIOLARVM IN SVECIA GRASSANTIVM.

Priusquam ad fata, quae in patria habuit inſitionis artificium, expendenda procedam, diſquirere antea fas eſt: an tanta variolae vehementia apud noſtrates ſaeuiant, vt adſit, quod ad earum inſitionem tentandam poſſit impellere. Haec vt excutiam, non eſt, quod ad antiquiora tempora regrediar; ſed in colligendis teſtimoniis quibusdam virorum, qui adhuc vita fruuntur, fide digniſſimorum, eo quidem fine, vt dicto tanto maior fides habeatur, vnice acquieſcam.

§. 1.

Maligna variolarum natura, teſtimonio ill. ROSENII, *et exemplo morbi huius, annis 1744, et 50, Vpſaliae ſaeuientis.*

Obſeruat illuſtris et generoſiſſimus Eques ROSÉN DE ROSENSTEIN, qui, quantum ad artis ſalutaris incrementum in patria contulerit, et hodie adhuc conferat, ciues eius ſummo ſuo commodo experiuntur, exteri norunt et mirantur, in actis Academiae Regiae ſcientiarum Suecicae,[1] vbi

[1] V. *Kongl. Svenſka Vetenſk. Acad. Handlingar för år 1751, Vol. 12, p. 31.* Vlterius, nouo experimentorum ſucceſſu ſuffultus, remedium iſtud in Calendario Stockholmienſi a. 1757, regulis practicis ſubiunctis, commendat.

vbi prophylacticum ſuum contra variolas remedium communicauit, annis 1744 et 50, Vpſaliae pernicioſum nimis et malignum variolarum genus inualuiſſe. Et addit paullo ſupra: contra malignas vel confluentes variolas hucusque nullam humana ſagacitate detectam eſſe medendi rationem, quae miſerum aegrum periculo ſuo eriperet; hoc quoque in cauſa fuiſſe, vt remedium meditatus eſſet, quo morbum vel penitus auerteret, vel, ſin hoc non fieri poſſet, ad minimum mitigaret.

§. 2.

Epidemia variolarum Encopienſis anni 1753.

Eodem recidunt hiſtoriae de morbis epidemiis, a celeberrimo BERGIO, Profeſſore Stockholmienſi, per tres huc usque annos, ſollerter conſcriptae. Non abs re erit, quaedam ex hiſce huc transferre.

Quum Encopiae,[2] anno 1753, variolae graſſarentur, ſub initium ſtatim tantam in aegris debilitatem pepererunt, vt, iam ante finem primi diei, tremoribus, per totum corpus diſperſis, afficerentur. In quibusdam inſignis animi hebetudo adfuit: puſtulis ipſis iam primo interdum, vel ſecundo, plerumque autem tertio die emergentibus. Fue-

[2] V. PET. ION. BERGII *Förſök til de uti Sverige gångbara ſiukdomars utrönande, för år 1754, p. 26, ſeqq.*

Fuerunt illae vero concauae quoad ſuperficiem, vel depreſſae, in confluentes demum et planas tranſeuntes. Nec miteſcere febris, emiſſis puſtulis, conſueuit. His dira diarrhoea acceſſit, et reſpiratio, muco pulmones grauante, difficillima magnoque ſtrepitu peracta. Et licet, vndecimo die, ſenſim exſiccari variolae inciperent, mala tamen omnia nouum potius incrementum ceperunt. Sic quibusdam hiare os, caputque conuelli obſeruatum. Lotium faecesque nigrae et foetidae continuo ſeceſſere. Haec variaque alia dolenda ſymptomata, vsque ad 13 vel 14 diem, perdurarunt. Quibus exactis, diarrhoea ceſſauit, ſpiritus liberius hauriri coepit, pedesque et manus intumuere: et tum plerumque aegri animam efflarunt. In ceteris, terminum illum transgreſſis, 17 die, et dein 20, recruduerunt mala. Quibus, poſt 11 diem, palpebrae coaluerant, in his omnibus, oculis vel membrana obductis, vel pure, horrendo ſpectaculo, exeſis, caecitas ſucceſſit.

§. 3.

Epidemia Finnica anni 1754.

Non benignioris morbus naturae fuit, quum, ſub finem anni 1754, ad Fennos[3] transmigraret. Aboae enim plerumque variolae contiguae valdeque lethales, niſi periti medici cura tempeſtiue auxilium ferret, apparuerunt. Peſ-

[3] *Förſök för år 1755, p. 6, ſeqq.*

Peſſimum vero genus ditionem Biörneburgenſem infeſtauit, dum in plurimis, quorum vitae morbus pepercit, membra ſuis functionibus priuaret, vel magnam deformitatem induceret. Nam per acrimoniam puris, ad ipſa oſſa ſubinde prorepentis, quod nempe lente nimis puſtulae areſcebant, muſculorum tendinibus vis illata fuit.

§. 4.

Epidemia Stockholmienſis annorum 1755, et 56.

Quae Stockholmiae, ingrediente Octobris menſe a. 1755,[4] aegros vexabant variolae, pariter malignae indolis fuerunt. Aegerrime enim illas ſeſe eleuaſſe, et dein transparentes et plerumque confluentes euaſiſſe, doctiſſimus BERGIVS queritur. Nec raro aegri, humoribus ad pectus congeſtis, ſuffocati ſunt. Decembris menſe[5] aucta contagii vis Stokholmiae, in auſtrali praecipue plaga, pagisque viſa eſt. Infantes nimirum ſaepe, antequam exanthema erumperet, tam atrox eclampſia corripuit, vt hac ipſa ſola ſuccumberent: vel tantopere in dies febris creuit, vt, puſtularum loco, maculae modo liuidae ſeſe conſpiciendas darent. Quin immo, 5 die, vix amplius veſtigia puſtularum remanſerunt. In aliis illae nihil niſi lympham fouerunt, vel albae claraeque apparuerunt, conuexa figura deſtitutae. Multi, quibus euacuationes non rite ſucceſſerant, ſupe-

4 *l. c. p. 94.* 5 *l. c. p. 105.*

perato morbo, in lentam ſebrem inciderunt, de abdominis inflatione et duritie conqueſti: et nonnunquam totum illis corpus intumuit. Vel diriſſima dolorum tormenta perpeſſi, tandem, ſumma macie ex hectica febre confecti, obierunt. Cum quibus mitius actum fuit, in his tamen anchyloſis cubitos vitiauit. Ianuarii menſe anni 1756,[6] morbus, congeſtionibus ad pectus factis, difficilis valde fuit. Menſe Nouembris, mortem plerumque pediſſequam habuit, ſi infantes tuſſi conuulſiua laborantes adoriretur, quod exhauſtis tuſſi viribus cl. BERGIVS adſcribit. Hinc quoque euenit, vt puſtulae, intra cutem deliteſcentes, ſanguine ſuffunderentur.

Diffiteri quidem non licet, in caſibus recenſitis, ſaepe negligentiam, vel inepta matrum aliorumque auxilia peccaſſe, quum tenellis ſpirituoſas potiones propinarent, eosdemque ſtragulis denſis pellibusue obruerent. Sed ne Stockholmiae quidem, vbi ſane meliora conſilia non deſunt, malum mitius fuit.

§. 5.

De variolis, quae ditionem Calmarienſem, Norrlandiam et nuperrime Stockholmiam afflixerunt.

Exſtant, proh dolor! et alia alibi eiusdem tenoris exempla. Annum vix praeterlabi affirmat clariſſimus

WAHL-

6 V. *Förſök för år 1756*, p. 2.

WAHLBOM,[7] quin aliquem locum in ditione Calmarienſi, vbi medicinam cum laude exercet, variolae affligant, idque tanta ſaepe vehementia, vt plurimi exinde pereant. Et cl. GISLER[8] obſeruat, per obſtetricem, cum infante ſuo Stockholmia profectam, variolas, anno 1760, in Angermanniam translatas fuiſſe: quae demum vndique, et in Angermannia et Medelpadia, dimanarunt, tanta ſtrage facta, vt, quibusdam in locis, tertius quilibet homo vel quartus interiret. Funeſtiſſimam pariter cladem illas, anno 1761, eumque antecedente Stockholmiae edidiſſe, ex litteris mihi miſſis percepi.

§. 6.

Calculi varii hominum variolis defunctorum.

Ex diſquiſitione illuſtris WARGENTIN, Equitis et Secretarii Regiae academiae ſcientiarum Suecicae, de commodis, quae ex annuis naſcentium et morientium diptychis redundant, conſtat,[9] quintam fere hominum partem, quibusdam annis, variolis in patria iugulari. Notat vero duplo plures in pagis, quam in vrbe, variolis et

7 V. *Provincial Doctorernes til Kongl. Collegium medicum inlemnade berättelſer &c. 1761, p. 45.*

8 V. *loc. cit. pag. 61.*

9 V. *Kongl. Vetenſk. Academiens Handlingar, år 1755, et quidem trimeſtre primum.*

et morbillis perire, ex incuria ſine dubio et medicamentorum inopia:[10] unde variolae duplo plures homines in Scania, quam in tota Norrlandia, trucidant, quoniam illa nimirum regio non ſolum copioſior longe eſt, ſed et pagos, non tantis inter ſe ſpatiis ſeiunctos, habet. Quod eo durius patriae accidere nemo dubitabit, quum ex bellis, iis praecipue, quae ante annum 1720 geſta ſunt, ex peſte, quae ſubinde quasdam prouincias vexauit, ex defectu denique medentium in pagis, (quod tamen incommodum iam laudabili inſtituto, prouida medicorum, quod Stockholmiae eſt, Collegii cura remouere ſtuduit) mira hominum penuria nata ſit. Quantum bella ad illam, de qua queror, populi exiguitatem, contribuerint, ex eo videre eſt: quod, longe plures licet quotannis pueri naſcantur, et contra ea plures puellae ex variolis diem ſuam obeant; nihilominus tamen, anno 1749, feminae ad numerum 100000 vsque, et quod excedit, viros ſuperarint.[11] Celeberrimus SCHVLZ, Profeſſor Stockholmienſis,[12] numerum 9000 hominum, ſingulis annis variolis defunctorum, tanquam medium, iuxta obſeruationes plurium annorum, ex diptychis erui dicit.

§. 7.

10 V. *l. c. trimeſtre quartum.*

11 *l. c. trimeſtre primum.*

12 V. Eius *Inträdes-tal om Barns ſkötſel i gemen, 1760, p. 36.*

§. 7.

Ex hiſtoriis allatis neceſſitas variolas inſerendi eruitur.

Elucet ſine dubio ex hiſce documentis, cuius generis plura conquirere, ſi opus videretur, non difficile foret, non ea apud gentem noſtram lenitate variolas decurrere, qua apud alias fieri, paſſim perhibetur.[13] Simulque concedendum puto, ſuperuacaneum non eſſe, in Suecia ſaltem, quod medici, quoniam methodus antiphlogiſticis ſic dictis medendi in maligno variolarum genere non efficax ſatis eſt,[14] nec de ſpecifica medicina,[15] quae morbum in ſuo ſemine oppNrimeret, adhuc conſtat, inſitione, vitae et integritati ciuium ſuorum conſulere ſolliciti ſint.

§. 8.

13 V. Ill. DE HAEN *quaeſtiones ſuper methodo inoculandi variolas*, *p.* 32, *et* 34, *ſeq.*

14 Vide nouiſſimum teſtimonium in cel. TRALLES *Diſſ. epiſtol. de methodo medendi variolis hacteuus cognita, ſaepe inſufficiente, magno pro inoculatione argumento.*

15 V. Cl. FREWEN *reaſons given againſt an opinion, that a perſon infected with the ſmallpox may be cured by antidote, without incurring the diſtemper &c.* Nominari ea de cauſa hic liber mereatur, quod, quantum ſcio, vnicus eſt, qui hoc argumentum ſeorſum pertractat. Quae cel. MEAD (*de variolis, Ed. Gött. p.* 42.) contra BOERHAAVIVM, dictione aliquantum vehementiori, hac de re monuerit, neminem latet.

§. 8.

An variolae pluries vnum eundemque hominem infeſtent?

Quaereret quiſpiam, an, quod de aliis quibusdam regionibus quidam praetendunt,[16] homines pluries in Suecia variolis affici obſeruatum fuerit? Hoc enim ſi verum eſſet, multum omnino pretio, quod Suecici medici inſitionis artificio aſſignant, demeret. Aſſerit SIDOBRE[17] non rarum eſſe inter ſeptentrionales populos, Suecos, Danos, Anglos, et Pariſinos, bis, ter quaterue variolas vnum eundemque hominem inuadere. Miror, quo iure hoc de Suecis affirmauerit. Spiſſitudinem ſanguinis quidem accuſat: quam, a frigore et alimoniae genere dependentem, ſeminium variolarum craſſo ſulphure, quo pingueſcat (vtor vero propriis eius verbis) adeo intricare putat, vt minima eius pars per morbi decurſum tantum expediatur, pars vero reſidua temporis lapſu per varios motus, quos patiatur ſanguis, euoluatur, et variolas iterum accerſat: eo maxime, (addit) quod hae gentes cutaneis ſpiraculis ſint arctioribus, et ſeminii exhalationi minus idoneis. Quam vero vaga, theoriaeque ſuae accommodata, viri huius argumentatio

16 Vide collectos ſtudioſe caſus, in *refutation de l'inoculation par A. de* HAEN, *Cap. 1.*

17 *Tractat. de Variolis et Morbillis, Cap. 7.*

tatio ſit, oſtendere nihil intereſt. Teſtatur generoſiſſimus Eques ROSE'N DE ROSENSTEIN,[18] qui inſtar omnium eſſe poteſt, ne vnum quidem caſum ſibi occurriſſe, qui documentum iterati verarum variolarum acceſſus praeberet. Spuriis vero, lymphaticis ſcilicet, vti et duris illis, oualibus, patria lingua *Svinköhl* dictis, homines, etiamſi veras variolas iam eluctatos, laborare poſſe, monet. Quod vlterius eorum exempla corroborant, qui, quamuis ante leuiſſimo modo variolas deuicerint, poſtea vel conſortione cum aegris, maligno huius morbi genere detentis, ſine vlla labe vſi ſunt, vel vim contagii, per inſitionem admoti, feliciter eluſerunt.

SECTIO II.

SVCCESSVS INSITIONIS IN VARIIS REGNI PROVINCIIS.

§. 1.

Initium inſitionis a cl. HAARTMANNO *Aboae factum.*

Iam vero argumentum, quod pertractandum ſumſi, propius attingam. Clariſſimus HAARTMANNVS, quantum ſcio, primus eſt,[1] qui variolas in Suecia inſeuit. Factum hoc eſt Aboae, anni 1754 die 19 Nouembris, in celeberrimi

18 *Almanach til Götheborgs Horizont, år 1759.*

1 V. *Provincial Doctorernas til Kongl. Collegium med. inkomnade berättelſer, p. 38.*

rimi LECHE, Profeſſoris medici, filia, natu minima, et eo quidem ſucceſſu, qui boni inſtar augurii de praxi illa in omne reliquum tempus conſiderari poteſt. En! nouum exemplum, quod probus medicus nunquam alios maiori periculo ſubiiciat, quam quod vel ipſe ſubire, vel cui, quos cariſſimos in vita habeat, exponere paratus ſit. Quod pariter eximium in OLAVO RVDBECKIO noſtro, filio, habemus, qui non horruit propria manu viuum coniugis corpus incidere, quum alia via haud poſſe prolem excludi exiſtimaret. Hinc non ſine voluptatis ſenſu celeberrimi DARELII, Collegii medici Aſſeſſoris, liberos, inter eos, qui inſitione variolas ſuperarunt, inuenio. In filia illa celeb. LECHII coaluerat iam vulnus 2do die, vnde pus de nouo admouere e re viſum eſt. Septimo poſt primam inſitionem exanthema minutum, quod proximo die exaruit, in dorſo et pedibus erupit. Nono autem verae variolae emerſerunt: quae, licet alias in vicinia malignae naturae eſſent, et ceteros optimi viri liberos, qui morbo iam laboraſſe exiſtimabantur, tanta vehementia corriperent, vt horum vnus vita decederet; felicem tamen decurſum nactae ſunt. Plurimae puſtulae in pedibus, ſiquidem in his inſitio facta erat, apparuere. Vndecimo demum die, quoad maximam partem, cruſtae deciderunt. Plures praeterea infantes exſtant, quibus cl. HAARTMANNVS inſequenti tempore variolas inſeuit; ſed de his poſtea dicam.

§. 2.

§. 2.

Inſitio variolarum a cel. AVRIVILLIO *Vpſaliae inſtituta.*

Dein celeberrimus Medicus regius et Profeſſor, AVRIVILLIVS[2], optime de me, quum muſis Vpſalienſibus intereſſem, promeritus, artificio hocce in puero octenni, non minus fauſto euentu, vſus eſt. Hic nono die aegrotare coepit, tertio vero, a morbi initio, variolae effloruerunt, triceſimum vix numerum ſuperantes, et in facie pauciſſimae. De ceteris, qui poſtea, ſub huius illuſtris viri moderamine, inſitionem ſubierunt, nihil adhuc memoriae traditum eſt.

§. 3.

Adiumenta progreſſuum et ſucceſſus inſitionis, Gothoburgi, Chriſtianſtadii et Stockholmiae, ſuaſu ordinis liberorum caementariorum, peractae.

Quemadmodum vero tenue ſolet eſſe rei nouae cuiusuis et inſolitae initium: ita nec huic adeo felicem eſſe contigit, vt cuiuis ſtatim probaretur, vt potius cl. BERGIVS, ineunte anno 1756,[3] 4 tantum infantes, inſitioni in patria ſubiectos, numeraret. Reduce autem cl. SCHVLZIO ex itinere, quod Sacrae Regiae Maieſtatis iuſſu,

2 V. *celeberrimi* VOGELII *neue mediciniſche Bibliothek*, *Vol. II. P. I. p. 85.*

3 V. *Kongl. Sv. Vetenſk. Acad. Handlingar för år 1756, trimeſtre primum.*

iuſſu, impenſisque publicis, vt, quicquid ad variolarum inſerendarum artem ſpectaret, addiſceret, in Angliam feccrat, incrementa cepit artificium magis conſpicua. Mox enim poſt reditum, a. 1756, librum hac de re patrio idiomate edidit, qui, auide in patria lectus, exteris, partim verſione, partim recenſione innotuit. Probauit quoque illuſtre illud Collegium, cui Regia auctoritate ſanitatis cura commiſſa eſt, (Kongl. Sundhets Commiſſionen) quod, triennium poſt, ſchediaſma[4] conſcripſit de noſocomio, ſecundum Londinenſis formam, in inſitionis vſum, Stockholmiae adornando: et vt typis ſtatim vulgaretur, adiecta cohortatione, vt quisque ciuium, quantum vellet pecuniae ad hunc egregium finem erogaret, curauit. Tum ordo ille, qui caementariorum liberorum (Frimurare) nomen aſciuit, propriis ſumtibus Gothoburgi noſocomium parauit, vbi, moderante cl. WESTMANNO, Phyſico et Aſſeſſore, a Chirurgo ENGELHARDT magno infantum numero variolae inſitae ſunt.[5] Chriſtianſtadii pariter ab illo ordine aedes in hunc finem adornatas eſſe legimus.[6] Ordo vero, qui Stockholmiae eſt, eiusdem nominis, quum, ſub finem anni 1760 et ſequentis initium, variolae vehementer ſaeuirent, cel. SCHVLZIO detulit,[7] vt

4 V. *Provincial Doctorernas berättelſer*, p. 84.

5 Haec *litteris illuſtris Archiatri* BÄCK, beneuole ad me ſcriptis, debeo.

6 V. cl. SCHVLZII *Tal om Barns ſkötſel*, p. 37.

7 V. *Stockholms Poſttidning*, a. d. 25. Maii, a. 1761.

vt infantes, qui ordinis impenſis ſuſtentantur, eos ſcilicet, quos idoneos iudicaret, inſitioni ſubmitteret. Perfecit illam igitur, 29 Aprilis die anni 1761, in 37 infantibus, tres et dimidium ad 8 annos natis, poſtquam eos antea per hebdomades aliquot rite praeparaſſet, et ſecundum conſilium Collegii medicorum Regii, 8 Novembris die anni 1760 patefactum, infuſum picis liquidae magno iis cum fructu propinaſſet. Aequalis apud omnes et ſingulos ſucceſſus fuit, quamuis nonnulli vermibus et auris vlcere correpti eſſent, alios vero paullo ante hydrops ἀνὰ σάρκα et tertiana tentauiſſet. Quinque horum fuerunt, quibus, filis etſi mutatis, nullus morbus excitari potuit. Et iam eo coniectura peruenire potuit, quoniam in his cicatrices ex ſuperioribus variolis conſpicuae fuerunt; nouum tamen periculum, vt eo certiores de deuicto hoſte euaderent, inſtituere voluit.

§. 4.

Inſitio Stockholmiae a cel. SCHVLZIO *facta.*

Vtut exoptate vero haec et alia aliorum medicorum experimenta ceſſerant, difficile tamen valde fuit opinionem, quam parentes de periculo coniuncto ceperant, in quam tamen, vtpote non niſi ex amore in tenellos ſuos profectam, non moroſe inſurgam, vincere. Querelas idcirco mouet Cl. SCHVLZIVS,[8] quod ſibi intra quinquen-

[8] V. *Provinc. Doctor. berättelſer, p. 85.*

quennium, modo 123 infantibus, arte illa adiumento eſſe contigerit, ſuae licet curae maximus numerus ſe commiſerit. Hos inter refert liberos legati Belgici de MARTEVILLE, filium regni Suiogothici Senatoris PALMSTIERNA, filium Comitis BRAHE, aliosque purpuratorum liberos. Praeclaro quoque exemplo ciues ſuos militum tribunus, Comes PONTVS DE LA GARDIE, praeiuit, qui et propriam filiam inſitioni variolarum ſubiecit, SCHVLZIVM inuitans, vt in tribus ex praedio ſuo infantibus artificium tentaret. Quod tantopere iam valuit, vt alii pagani, eidem fundo adſcripti, quum antea liberos ſuos retinuiſſent, nihil iam ardentius cuperent, quam vt mox inſitionis participes fierent. Optima ſcilicet medicorum collegio commodiſſimaque in pagis artificium hocce promouendi via videtur, ſi praediorum domini, certo conſtitutoque quotannis tempore, variolas paganorum ſuorum liberis inſerendas curarent. Et quot commoda non exſurgerent, ſi latius illa inter ruricolas in hanc rem procliuitas diſſeminaretur, ſiquidem, vt antea innui, duplo maior numerus in pagis, quam in vrbibus, variolis ſuccumbit. Inter 123 illos infantes recenſitos, 16 fuerunt, qui, renouata etſi inſitione, a morbo immunes manſerunt.[9]

§. 5.

[9] Inter alias obiectiones, quas artis noſtrae aduerſarii formant, homines multos variolis per inſitionem infeſtari dicunt, qui, naturae arbitrio relicti, nunquam illis laboraturi fuiſſent. Fauent illis quodammodo eorum exempla, qui inſitionem, etiamſi omni cura peractam, ſine effectu experti ſunt, quod quosdam contra vim morbi ab ipſa natura munitos ſatis

eſſe,

§. 5.

Inſitio Stockholmiae a cel. ACRELIO *et cel.* BERGIO *peracta.*

Qui manu celeberrimi Profeſſoris ACRELI[10] inſitionem ſibi inferri paſſi ſunt, numerum 29 infantum conſtituunt, e quibus, vt documenta afferam, nominabo, de procerum regni et purpuratorum prole, regni Suiogothici Senatorum illuſtriſſimorum et excellentiſſimorum HÖPKEN, PALM-

eſſe, demonſtrare videntur. Sed non tot hominibus, vt putant, haec immunitas conceſſa eſt. Sunt enim, ſi ad naturalem infectionem reſpiciam, qui variolis intra matris ſinum incluſi laborant; ſunt e contrario, quos in ſera ſenectute modo corripiunt. In aliis febre ſola morbus abſoluitur, vt ne vnicum quidem exanthematum veſtigium conſpiciatur. In aliis rurſus puſtularum paucitate non circumſpecte ſatis attendentibus ſe ſubtrahit. Quod vero poſt inſitionem variolae non erumpant, quamuis easdem homo antea nondum deuicerit: vel a fili vetuſtate dependet, vel quod illud fortuito de ſede ſua remotum, vel quod pus varioloſum a ſanguineis guttis, e vulnere exundantibus, deterſum quaſi fuerit; vt alias, quae paſſim afferuntur, cauſas taceam. Qui autem raro illo a natura beneficio donati ſunt, vt per totam vitam immunes a variolis perſiſtant, in his nec arte vlla morbum excitari poſſe ſatis experientia euicit. Nec ſpecioſum argumentum, quod de viperarum venenis, quae, ore aſſumta, non nocent, vulnere vero mortem afferunt, mutuantur, ſententiam illam labefactare valet, donec congener venenorum et contagiorum natura in clariorem lucem redacta fuerit. Confer, quae de cognatione venenorum cum contagiis ſcite docteque monuerit optimus amicus, cl. HENSLERVS, M. D. in praeclara ſua diſſertatione, quae *Tentaminum et obſeruationum de morbo varioloſo ſatura* inſcribitur, p. 11.

10 *l. c. p.* 83.

PALMSTIERNA, LAGERBERG, HAMILTON, nec non illuſtriſſ. Generalis Comitis DE FERSEN, Fratrisque eius, rei venatoriae ſummi praefecti, liberos.

Cel. BERGIVS[11] 19 infantes numerat, quorum nonnulli etiam parentes, ſuperiorem in patria ordinem tenentes, habent.

§. 6.

Inſitio variis in locis extra Stockholmiam inſtituta.

Sed nec ceteros, qui extra metropolin inſitionem exercuerunt, ſpes fruſtrata eſt. Gothoburgi enim cl. WESTMANN, Aboae cl. HAARTMANN, Waſae et in adiacente terra cl. HAST, Hernoſandae cl. GISLER, Aroſiae cl. S. M. G. SCHVLZ, et Fahlunae cl. Chirurgus SCHVLZ[12] eam adminiſtrarunt, ita vt, quotquot operationis beneficio vti voluerunt, ſine vlla labe conualuerint.

§. 7.

Inſitio Waſae a cl. HASTIO, *et Gothoburgi a cl.* WESTMANNO *perfecta.*

Summa eorum, qui cl. HASTII[13] curae demandati fuerunt, ad 89 infantes aſcendit. Initium inſitionis iam anno 1756 fecerat in puella quadam paupere, qua ad ſanitatem red-

[11] *l. c. p. 88.* [12] *ex litteris ill.* BÄCKII.

[13] V. *Provinc. Doctorernas berättelſer, p. 93.*

redeunte, Gubernatoris prouincialis et Equitis PIPER tribus filiabus parem opem praeſtitit. Quod ad aetatem infantum ſpectat, vnum et dimidium annum omnes iam impleuerant, nullus vero nono exceſſerat; ſexum ſi reſpicias, 32 maſculi fuerunt. Hoc quoque emolumenti eius hac in re dexteritas attulit, vt, quum Iunii menſe in vetere Carleby variolis, infantibus 16 inſerendis, occuparetur, ruricolae locorum adiacentium, litteris eum compellarent, vellet eadem methodo ſuis quoque, autumno tum futuro, adeſſe; ad quod multum loci huius ſacerdos, IAC. CHYDENIVS filiusque eius perſuaſionibus ſuis contulerunt. Idem medicus in bobus[14] inſitionem pure, ex bubonibus internis collecto, ad praecauendam luem iis communem, inſtituit; nam inde ab anno 1746 fruſtra quamcumque aliam curam tentari expertus eſt. De experimenti euentu nondum mihi conſtat, quoniam, quum de illo referret, pecora adhuc ad operationem ſuſcipiendam commoda reddebat.

Cl.

14 Non audio cl. HASTIVM in pecoribus recurſus contagioſi morbi, quem cl. COURTIVRON (V. *Memoires de l'Acad. des ſciences a.* 1748) ſe obſeruaſſe memorat, habuiſſe exempla, quae ſi habuiſſet, vanum ſine dubio artificium iudicaret. Quam vero cl. COURTIVRONII ſententiam obſeruationes, in Anglia paſſim captae, abunde euertunt, et praeſertim illa nouiſſima cl. LAYORDII. (V. *Philoſophical Tranſactions Vol. 50. Part. 2. a. 1758*) Octo nimirum vaccae, quae in pernicioſa illa lue, anno 1746 in Anglia graſſata, absque labe euaſerant, per tres nouas epidemias illibatae manſerunt, a commercio licet cum morboſis animalibus nullo modo remotae.

Cl. WESTMANN 32 infantes, quibus variolas inſeuit, indicat,[15] quorum duo vero nullum morbum conſequuti ſunt, quamuis bis eum ciere moliretur.

§. 8.

Inſitio Aboae a cl. HAARTMANNO *inſtituta.*

Cl. HAARTMANNO[16] autem fomitem pedi, inter genu et ſuram, verſus interiorem partem, applicare in vſu fuit, quoniam nimirum repetitis vicibus egregiam reuulſionem in hominibus, rheumatiſmo obnoxiis, exinde percepit. Dixi iam ſupra, eum, Aboae 1754, inſitionem inſtituiſſe, ſed pluries poſthac eam perfecit, vt inde ab illo tempore 13 infantibus eadem proſpexerit. Ob filorum recentium inopiam, in 4 infantibus, cruſtis puſtularum ſibi Helſingforſia, vbi malignum variolarum genus vigebat, transmiſſis, ope vnguenti digeſtiui et cantharidum, morbum excitare neceſſe fuit, exitu tamen fauſtiſſimo. Tres infantes narrat ſexto iam poſt operationem die in morbum incidiſſe, e quibus puella, 8 annos nata, in phthiſin, qua mater iam laborauit, prona fuit. In hac nihilominus, etſi nigri coloris puſtulae fuerant, quin iam retroceſſerant, per Iulapium moſchatum E. et Mixturam analepticam, vitam ſeruauit. Pulmones aegrae integriores exinde euaſiſſe per annum, et quod excedit, viſi ſunt, ſed ſenſim ta-

[15] *Provinc. Doct. berättelſer, p. 75.*

[16] *l. c. pag. 38.*

tamen noua phthiſicae labis indicia ſe manifeſtarunt. In alia puella, in qua fili virtus inanis fuerat, 14 diebus praeterlapſis, ope emplaſtri veſicatorii, variolas ſuſcitauit. Accidit quoque Noſtro, vt 3 infantes fruſtra operationem ſubirent. Addit vero, quod reticere non licet, in horum duobus, annis aliquot antea, et eo quidem tempore, quo variolae in vicinia graſſabantur, exanthemata, variolis non abſimilia, animaduerſa eſſe.

§. 9.

Inſitio Hernoſandae a cl. GISLERO *ſuſcepta.*

Morbo hocce in Angermannia ſaeuiente, mox poſt epidemiae initium, ſuis cl. GISLERVS,[17] ſuaeque ſtirpis liberis inſitione ſuccurrere in animum induxit; quid? quod et alii, his exemplis excitati, eandem medelam arripuerunt. Infantes igitur 20 exhibet, quorum natu minimus dimidium, maximus vero decimum annum attigerat. Praeparatio in quibusdam pilulis laxantibus, Calomelano miſtis, facta eſt; quod medicamentum pariter et illis, qui naturali via variolas ſuperarunt, emolumento haud ſpernendo fuit. Eodem tempore GISLERVS cuidam verbi diuini miniſtro, BODINGIO, methodum variolas inſerendi expoſuit, fila ſimul, quibus eam perficeret, cum eo communicans, eo conſilio, vt periculum, quod liberorum eius ceruicibus impendebat, auerteret. Ille

[17] *l. c. pag. 60.*

Ille igitur de ſalubritate artificii mox perſuaſus, propria manu, in tribus ſuis liberis illud adhibere non dubitauit. In quo MARRHERNIVM, ſacerdotem Anglicum, praeeuntem habet, quem ſcimus Boſtoni olim in filio ſuo, dein in aliquot centenis hominibus inſitionem adminiſtraſſe.

§. 10.

Inſitio Aroſiae a cl. D. SCHVLZIO *facta.*

Adiungendus mihi reſtat Cl. D. et Math. Lector SCHVLZ,[18] qui Aroſiae 6 infantes, vno eodemque patre natos, inſitionis arte ab interitu vindicauit. Querelas vero mouet vir doctiſſimus, a quibus abſtinere nec ceteris, quos nominaui, medicis licuit, quod, experimenta etſi vbiuis ſucceſſum fauſtiſſimum comitem haberent, tam pauci tamen arti ſubſcribere voluerint.

§. 11.

De ſumtibus Stockholmiae ad noſocomium conſtitutis.

Verum ſpes adeſt haud mediocris, fore, vt impedimenta, quae vanus parentum timor ſtruit, mox remoueantur, quum a Collegio illuſtri, cui ſanitatis cura tradita eſt (Kongl. Sundhets-commiſſionen), ſumtus ad noſocomium, variolis Stockholmiae inſerendis dicatum, con-

18 *l. c. pag. 83.*

conſtituti ſint.[19] Non ſolum enim per hoc inſtitutum, multorum hominum vitae et ſaluti conſuletur; ſed etiam ex catalogis conficiendis, quid emolumenti ex arte naſcatur, tanto luculentius cognoſci poterit. Accelerarunt forſitan rem iſtam multa illa funera, quae Libitinae, annis 1760 et 61, variolae in metropoli deuouerunt. Conſilium quidem conferendae pro arbitrio in hunc finem pecuniae Collegium illud initio, vt ſupra iam indicaui, ciuibus dederat; ſed non tantum exinde rediit, vt infantibus commode ſuppetiae ferri poſſent.

SECTIO III.

SCRIPTA DE VARIOLARVM INSITIONE IN SVECIA EDITA.

Expoſitis hiſce de ſucceſſu felici, quem inſitionis artificium in variis Sueciae prouinciis habuit, incumbit mihi iam, ſcripta hac de re in patria edita recenſere. Temporis vero ordinem ducem ſequar.

§. 1.

Verſio libelli cel. DE LA CONDAMINE.

Anno 1754 eximia cel. DE LA CONDAMINE de variolis inſerendis commentatio, *(Memoire ſur l'inoculation)* conſilio magni cuiusdam viri, meritorum non minus, quam

19 Haec *ex litteris ill.* BÄCKII hauſi.

quam muneris ſplendore in patria conſpicui, in Suecanam linguam tranſiit. Nondum vero, quantum equidem ſcio, auctoris *ſeconde memoire* in vernaculam verſa eſt.

§. 2.

Litterae illuſtriſſimi Comitis TESSIN.

Eodem anno illuſtriſſimus Comes TESSIN epiſtolam ad Sereniſſimum Principem GVSTAVVM exarauit, in qua eximiis encomiis artificium cumulat, dubiaque, quae gentem antehac ab vſu eiusdem detinuerant, diſcutere ſtudet. (Vid. Epiſt. 18. Tom. 2. Verſionis Germanicae).

§. 3.

Libellus ill. ROSÉN DE ROSENSTEIN *de variolis.*

Progredior nunc ad aureum de variolis libellum, quem ill. Eques ROSÉN DE ROSENSTEIN, anno 1756, in calendariis Suecicis concinnare coepit, cuiusque ſectio nona, ſeu vltima, in calendario anni 1759 occurrit. Titulus eſt: *Vnderrättelſe om lättaſte ſättet at genomgå kopporna.* Non modo enim vir illuſtris morbum per 4 eius ſtadia, tam quoad hiſtoriam, quam medelam, quatenus ſcilicet contagio contrahitur, hic proſequitur, ſed et ſtudio deditaque opera de inſitione eius agit. Sollicite ideo et enucleate aetatem infantum, inſitioni commodiſſimam, modum corpus praeparandi, puris inſitiui indolem, anni tempus, opera-

operationem ipſam, naturam denique morbi, arte profecti, et quae eo erumpente molienda ſint, expendit; momenta his omnibus praemittens,[1] quae ad arripiendum artificium tanta vi vrgent. Temperare mihi non poſſum, quin illa, quippe tam arcto heic loci vinculo collecta, vt ſub vno quaſi intuitu appareant, hic inſeram. Spero enim fore, vt eadem, prout in patria factum eſt, et extra illam, quosdam lectores, in inſitionem antea frigidiores vel moroſiores excitent et capiant; auctoris ſuaſorisque dignitate nouum pondus addente. Principio remedia, quae contra funeſtum variolarum genus praemunire dicuntur, recenſet, medicamenta nimirum ex mercurio et antimonio parata, quibus BOERHAAVIVS tantam fidem tribuit, methodum antiphlogiſticam, emtionem ſic dictam variolarum, Aethiopem mineralem, LOBBII experientia commendabilem, infuſum picis liquidae, a BERKLEIO tantopere laudatum, pilulas ſuas proprias, praeſeruantes dictas, infinitis experimentis ſummo cum fructu adhibitas, moſchum, quem in Norrlandia infantum collo appendere in vſu eſt, vti et mercurium viuum pariter appenſum. Tandem de artificio noſtro

"Tutiſſima tamen, inquit, funeſtum variolarum effectum auertendi via earum inſitio eſt, ſi in infantibus, eo, qui hodie in Anglia vſurpatur, modo, perficiatur. In-

[1] V. *Almanach til Götheborgs Horizont, för år 1757.*

Iniucundum eſt, in quauis epidemia, per totum tempus, Aethiope aut pilulis praeſeruantibus vti, vel infuſum picis bibere. Et periculoſum nimis, imminentibus variolis quietum eſſe, nec antea corpus, ad ſuſcipiendum tam exitioſum morbum, rite praemuniuiſſe. Quo ſeriori aetate ingruit, eo vehementius aegrum afficit. Corripere hominem variolae poſſunt, quando vel in peregrino loco, vel in itinere, vel in diuerſorio verſatur, tam a medico, quam a medicina et quauis cura alienus. Poteſt derepente, aeſtate calidiſſima, vel hieme frigidiſſima, in illas incidere; quando nuperrime ante dira quadam aegritudine vel peruigiliis et laboribus exhauſtus eſt; quando alius ſimul ſaeuus morbus, vt purpura, pleuritis, peripneumonia, vel petechiae, graſſatur; quando ſpirituoſo potu, copioſo vel nociuo cibo, ſe repleuit; quando corpus corruptis humoribus ſcatet. Feminis in primis ad inſitionem impellere incumbit, quum in conſuetis variolis ſaepe venuſtate ſua priuentur; quum iisdem vel geſtationis vel puerperii tempore affici poſſint, tumque vel propria, vel foetus, vel vtriusque, vita in periculo ſit. Eorum ſane exempla, qui in variolis viſu, auditu vel loquela orbi facti ſunt, nos admonent, vt grati medelam accipiamus, qua omnibus his malis obuiam itur. Primatum eſt, qui, quod in Suecia ſeptimus quiuis infans variolis pereat, et quantum damni, ex hominum paucitate in regna redundet, haud ignorant, inferioris ordinis homines exemplis ſuis praeire. Excitari nos merito

rito ab aliis cultis gentibus patiamur, quae hanc medelam iam in vſum traxerunt, innocuam, vtilem, et, contra hominum paucitatem efficaciſſimam eam, agnoſcentes. Et ſi libere loqui liceat, medicorum conſiliis, qui rei et debent et poſſunt periti eſſe, ſuus honor auctoritasque aſſignari deberet. Omnia pro variolarum inſitione militant, tam ratio, quam experientia, tam religio, quam morum doctrina. Ex variolis naturalibus, vnus inter 7 vita decedit. In noſocomio Londinenſi, aegrorum, naturali via infectorum, in vſum ſtructo, 2 inter 9 homines diem ſuam obeunt. Ante aliquot annos hic 270 praeſidii regii (Kongl. Gardie) infantes inter 300 perierunt. Inſitione vnus, inter 250, 425, vel 500 homines, moritur; quin immo, ſi proba praeparatio praecedit, nec in iis, quae ad diaetam pertinent, vitium committitur, fortaſſis nemo inter multa hominum millia. In naturalibus variolis maximus puſtularum numerus in facie erumpit; hic vero brachia plurimae occupant, et pus varioloſum, quoad maximam partem, per vulnera, in brachiis inciſa, emanat. Naturales variolae pluries quam ſemel ingruere dicuntur. Inter multa millia hominum, quibus inſitione variolae excitatae fuerunt, ne vnicum de hoc exemplum exſtat.[2] Immo, quodſi etiam ne vnica quidem pu-

2 Non deſunt tamen, qui inſitionem contra nouum variolarum inſultum tueri negant. Plerisque horum, dubito, an maior fides tribuenda ſit, quam Chirurgo illi Anglo (Mr. JONES *from Oſveſtry in Shropſhire*)

puſtula erumpat, in totam tamen reliquam vitam homo tutus eſt, ſi modo vulnus per aliquot hebdomades pus effuderit, et febris ſeptimo die, quod plerumque fit, acceſſerit. Quorum corpus ad ſuſcipiendas variolas minus opportunum eſt, in his nec inſitio efficax eſt. Superant vero metum et ſuſpicionem, quae antea continuo animum verſauerunt. Abſit, quod numen, ſi variolas inſerimus, tentemus. Abſit, quod omnipotentiae eius nos opponamus. Non audemus ab illo prodigia efflagitare, ſed freti clemente eius beneficentia, hoc ipſo, tanquam alia re contra malum imminens nos praemuniente, vt

ſhire) a quo ſibi imponi paſſus eſt cl. CLINCH. (V. KIRKPATRIK'S *Analyſis of inoculation. Verſ. Germ. p. 174. ſeqq.*) Exempla a WAGSTAFFIO, CANTWELIO, ne alios nominem, allata, manifeſte vacillant. Verum memorabilis tum ob nouitatem, tum ob auctoris candorem, obſeruatio cl. LINEKOGELII eſt (V. *Hannoveriſches Magazin, 34 Stück, 1763*). Quinque nempe ſorores, anno 1758 inſitioni ſubiectae, in epidemia anni 1761 quidem ſaluae manſerunt; ſed anno iam praeſente de nouo in variolas inopinato inciderunt. Laeuius autem, (*in honorem inſitionis!*) morbus illam affecit, quae crebras antea puſtulas habuit, grauius e contrario et vehementius aliam, in qua paruus tantum puſtularum numerus ex inſitione pullulauit. Attamen dolendum eſt, quod cl. LINEKOGELIO operationi ipſi intereſſe non contigerit, quo de methodo adhibita et de filorum conditione melius conſtaret. Inertiam filorum ſuſpicor, quum, tribus filis fruſtra vſurpatis, quartum demum efficax fuerit. Sed nec illud, niſi exanthemata pauca, macularum inſtar depreſſa, ſexto

Vt remedio, circumſpectione iuſta adhibita, vtimur; affulgente ſpe illa certa, fore, vt, eius ope, horrendo, periculoſo, ineuitabili, et exitioſo ſaepius morbo occurramus. Non peccamus in prouidentiam diuinam, ſed accipimus et vſurpamus medendi modum, quem ſupremus arbiter detegi iuſſit, et quo iam tot millium hominum vitam ſeruatam eſſe percepimus. At ſi quis naturalibus variolis ſuccumbat, merito animo angi debemus, quod oſcitantia noſtra vel contemtu neglexerimus, quo mortis faucibus eripi potuiſſet."

§. 4.

ſexto et ſeptimo die iam euanida, excitare valuit; vulnus vero, licet altum ſatis, longumque, pauxillum modo puris eiecit. Hoc interim certo ſcio ex amico medici celeberrimi, qui inſitionem perfecit, iam ad coelites elati, eum ipſum nonnihil poſtea ob ſymptomatum leuitatem de futura infantum immunitate metuiſſe. Multum ſane exinde roboris ſententia cl. KIRKPATRIKII (V. *Recenſio Edit.* 2. *in Götting. Anzeigen p.* 348. *anno* 1763) nanciſcitur, qui non omnino ſecuros contra recrudeſcens malum eos iudicat, quorum vulnus nimis parcam puris quantitatem excreuit, quibusque nimis paucae puſtulae eruperunt. Quanto magis igitur illis induciis diffidendum eſt, quae, quando maculae puſtularum locum ſupplerunt, ineuntur? Hanc puris eiecti inopiam puſtularumque paucitatem tanquam cauſam arguit, cur quidam, MOTTE dictus, recurſum variolarum, comite morte, expertus fuerit; idemque de filia TIMONI, quae 20 annos poſt inſitionem naturalibus variolis obiiſſe dicitur, (V. HAENII *quaeſtiones ſaepius motae ſuper methodo inoculandi variolas, p.* 74 *ſeqq.*) ſentit,

§. 4.

Verſio apologiae venerab. CHAIS.

Succeſſit tum apologiae venerabilis CHAIS (*Eſſai apologetique ſur la methode de communiquer la petite verole par inoculation, par Charles* CHAIS, *Miniſtre du St. Evangile a la Haye)* verſio Suecica, cuius auctor ſumme venerandus G. ROSÉN, S. R. M. ſupremus a ſacris, eſt. Titulum illa prae ſe fert: *Svar på the fornämſte inkaſt, hvilka et om ſina Chriſtendoms plikters obrottſliga utöfning ſorgfälligt ſamvete plägar göra emot koppympningen &c. Stockh. 1756.* Notis paſſim inſtruitur et praeſamine, in quo vir venerabilis admonitionibus grauiſſimis inſitioni plauſus conciliare annititur.

§. 5.

Cl. SCHVLZII *liber de inſitione variolarum.*

Proximum eſt cel. SCHVLZII opus: *Berättelſe om koppors ympande, öfverlämnad til högloflige Kongl. Sundhets-Commiſſionen, Stockh. 1756*, quod in promptuarii Hamburgenſis 1ma et 2da voluminis 26ti parte, Germanice a me redditum, reperitur. In ſyſtema, quicquid de inſitione experientia et bona ratio dictat, doctiſſimus auctor reuocat, optimo ordine vbique vſus, interſperſis breuiter aliorum auctorum obſeruationibus, ita vt, ſi argumentum in compendio, ſolide tamen, propoſitum deſideres, vix alius libellus praeferri mereatur.

§. 6.

§. 6.

Obſeruatio cl. BERGII, *ex actis acad. R. Sc.*

Huc etiam pertinet diſputatio cel. BERGII, in actis academiae Reg. ſcientiarum Suecicae,[3] vbi hiſtoriam feminae deſcribit, quae a filio tenello, variolis laborante, quum lac maternum ſugeret, infecta eſt. Singulare fuit, quod paucae modo, in facie reliquaque corporis parte, puſtulae, tanto plures vero in ea mamma, cui inhiauerat puſio, quae ſiniſtra fuit, et praecipue circa papillam, vbi coaceruatim eruperant, apparerent. Ex hoc exemplo, vt quod docet, variolas eum in primis locum, qui contagium exceperit, occupare, inſitionem commendat.

§. 7.

Obſeruatio cl. SCHVLZII, *ex actis acad. R. Sc.*

Inter acta eiusdem academiae[4] experimentum cel. SCHVLZII exiſtit, quo euicit, ſine vlla noxa fila diuerſo pure imbuta, vulneri immitti poſſe. Immo vero maximo cum fructu id fieri oſtendit, ſiquidem non raro accidat, vt morbus poſt primam inſitionem minime ſubſe-

3 *Kongl. Svenſka Vetenſk. Acad. Handlingar, för år 1756, trimeſtre 1.*

4 *l. c. trimeſtre 3.*

ſequatur, quum, pluribus filis adhibitis, non deficiat; nimirum quod, altero filo effectu ſuo carente, alterum tamen efficax eſſe poſſit. Ter hoc periculum tribus diuerſis filis ipſe clariſſimus auctor fecit, de quo ſucceſſus hiſtoriam hic enarrat.

§. 8.

Medicorum prouincialium res geſtae ab anno 1756.

Tabulae, ex quibus numerum et nomina eorum, qui inſitione vſi ſunt, petii, in libello, res medicorum prouincialium, ſuperioribus annis et ſpeciatim, inde a comitiis anni 1756, geſtas comprehendente, inueniuntur. Patrio ſermone ita inſcribitur: *Provincial Doctorernes til Kongl. Collegium medicum inlemnade Berättelſer, rörande deras ämbets förrättningar, deſſe ſenare åren, i ſynnerhet ſedan ſiſte Riksdag. Stockh. 1761.*

§. 9.

Auguria de vlteriori artificii in patria ſucceſſu.

Ex allatis non difficile ad eruendum erit, qualem in Suecia inſitio variolarum exiſtimationem nacta ſit. Collegi igitur, quae fata et conditionem eius praeſentem in patria nonnihil illuſtrant, vt vna quaſi tabula exhiberem,

quae

quae vel alibi perſcripta leguntur, vel typis nondum mandata ſunt: quorum bonam partem beneuolentiae illuſtris BÄCK, Archiatri et Praeſidis Collegii medici, non vno nomine meritiſſimi, debeo. Nec actum egiſſe mihi videor, quod nomina infantum, quibus natalium ſplendor contigit, huc tranſtulerim. Patet enim, optimates in Suecia, ſucceſſus dubii metu, qui apud principes homines alias plerumque, in eiusmodi re, ſolet eſſe paullo tenacior, non deterreri: et de vlterioribus artis incrementis haud dubio omine exinde augurari licet. Fuere inter reliquos, quorum nomina, hic etſi non relata, catalogi citant, vtriusque ſexus infantes, quos integerrime a parentibus, iisque ſagacioribus, dilectos, ex conſuetudine, quam Stockholmiae cum eorum nonnullis colui, noui. Non igitur ex coeco quodam aſſenſu, vel frigidiori in liberos affectu, ad hanc rem ſe accommodaſſe illos ſuſpicari conuenit. Tanto vero minus de ampliſſimis artificii huius in Suecia progreſſibus, futuro tempore, faciendis, dubium exiſtere poteſt, quum medici ſupremi in patria ordinis illi faueant, et promouendae intentiſſimi ſint. Frui illud patrocinio illuſtris et generoſiſſimi Equitis ROSE'N A ROSENSTEIN, non ex vno tantum documento palam eſt. Prout vero magnus ille vir de eodem iudicat, ita ſentit illuſtris Archiater BÄCK, ita ſentit totum medicorum collegium, ita omnes in Suecia medici ſentiunt.

§. 10.

§. 10.

De litteris Regiis, medicis ſolis inſitionis exercitium concedentibus.

Caue vero exiſtimes, medicis noſtris inſitionis artem tam leuem videri, vt ab hominibus temerariis et nullis artis ſalutaris praeceptis inſtructis, exerceri poſſet, quamuis ea caſu nonnunquam feliciter, quando corpus ſanum integrumque fuit, illis ceſſerit. Contra ea medicorum Collegium litteras publicas,[5] deuotiſſime petitas, a S. R. Maieſtate obtinuit, quibus omnes, qui Doctoris in arte titulo carent, niſi praeſente medico, negotiumque moderante, ab exercitio inſitionis excluduntur.

[5] V. cl. SCHVLZII *Berättelſe om Koppors ympande*, p. 100.